

tanja pajević

stolice

Major je odmahnuo rukom.

— To sada nema ama baš nikakvog smisla, ti znaš kako smo bili uzbudjeni što smo morali preko močvare, ne znajući koliko je duboka, samo da bismo im zašli za ledja, rekao je. — Znaš kako je to izgledalo. Ono što je tada bilo najteže, bile su pijavice zalepljene na nogama onog trećeg; dodjavola xo ga je samo naučio da podiže nogavice kako ne bi pokvasio pantalone!

Sada je bio toliko uzbudjen zbog onoga što je ispričao da su mu prsti počeli nervozno drhtati. Mora biti uzdržljiviji, svakako; uzdržljiviji i taktičniji. „Jakša, ne smeš gubiti nerve, moraš biti taktičan, uzdržljiv...“ Čuo je to i onda kad su mu doveli vojnika koji je dva dana zakasnio sa odsustva i uporno tvrdio da su za to krivi zovovi, iako je na objavi stajao datum stanice sa koje je pošao i prema kome se moglo zaključiti da je dva dana kasnije krenuo na put. Tada se uneo u tupo, podnaduto lice vojnika sa sitnim svinjskim očima i snažno viknuo: „Napolje! Napolje, psu prokleti!“

— Podigao je nogavice pantalona da se ne bi pokvasile te su se tolike pijavice zalepile na nogama, a nije smeo da pisne; i zatim sećas se? — ostavili smo ga na svom, on se previjao bled od straha, gledajući kako mu gladan čopor pijavica siše xrv, govorio je major.

— Znaš Jakša, ja i dandanas pamtim onaj tvoj brigadni marš. Sada sigurno ne pišeš, zar ne? — upitao je prijatelj. — Mislio sam skinuću uniformu, a evo, nisi je svukao i opet vidim da si rođeni vojnik. Ne znam da li bih ja po drugi put mogao hladnokrvno da je obučem.

— Teško je ratniku bez rata, rekao je major. — Mada mi se čini da ga ni ja još jednom ne bih mogao podneti; gadjamo topovima, na strelištu. Ovi se dečaci raduju gmrlijavim otkako su privikli na nju posle nekoliko pucanja, a ja, i ne želeći, pomišljam na stvari na koje ne bih smeo da mislim; i danas.

— Jakša, zašto se ne oženiš? — upita prijatelj. — U godinama si već, ne bi smeo toliko da budeš sam.

— Ne znam, rekao je major; — svakako, trebalo bi to uraditi, ali pre svega treba izakš odavde, a druge ne poznajem.

— Morao bi, Jakša; ti bi još mogao da zavedeš i najlepšu devojk.

— Sa ovim ožiljkom, ne, rekao je on i pokazao ga; — ne s njim, čini mi se.

— Crna planina, zar ne? Metak, srećom, pored lica. Ko je tada mogao pomisliti da će to za tebe danas biti od tolike važnosti. Radovali smo se što si ostao živ.

Otada su prošli dani; Jakša je stisnuo usta a između prstiju, crnih od baruta i zemlje, tekla je krv, skerletno crvena. Boja koja prijatno uzbuduje kada se sretno na drugom mestu i u drugo vreme. Pritisnuo je dlan, začudjen, još nesvestan toga šta se desilo u trenutku kada je povukao oroz puškomitraljeza i kada je ovaj brzo zaštektao.

— Šta je ovo, kaže mi, rekao je Jakša odvajajući dlan od lica, sveg krvavog, ali isprva ništa se nije moglo videti, tek kad su mu izbrisali krv, za trenutak, dok druga nije potekla, mogli su da vide kako se blizu jednog kraja usta rascvetalo meso. Odmah su ga previli i čudno je izgledao sa zavojem iznad usta i brade.

Major je čutao sa dlanom priljubljenim uz lice i polako gasio cigaretu u tacni u kojoj je bilo malo prosutog vina. Osluškiavao je pucketanje vatre, gledao u beličasti dim koji se zamučivao i plivao u tacni. Snažan udar, nešto je zaškripalo u vilici i on posta gluv za okolinu. Pokreti kao da mu nisu uskladjeni, kao da je sebe izdvojio iz svega, ali ipak navika da se oseća udobno u okolini ne da mu da shvati da je to nešto posebno samo zbog toga što sxor ništa ne čuje. Zajedno sa sluhom koji mu se nešto kasnije počeo vraćati obnovljala se i moć koordinacije sluha sa vidom: ono što izbliza gleda izbliza i da čuje; shvata da je to ipak bilo posebno stanje koje ga je izmenilo u nešto drugo od onoga što je bio; tako često događaja se to pored topa, na onim beskrajinim, čini se, i zamornim gadjanjima; tako se oseća, rekao bi, i kad malo više popije, s tim što se na oči navlači tanka paukova mreža.

— Imao sam vrlo zamoran dan, rekao je.

— Mogli bismo da podjemo, rekao je prijatelj. — Ako se ne osećas dobro, mogli bismo da podjemo.

— Ne, rekao je major. — Vino mi je malo udarilo u glavu, trebalo je nešto da pojedem.

— Svakako, Jakša; zašto mi ništa ne pričaš o sebi? Nismo se videli od kraja rata, a mogu reći da si mi kao brat.

— I sam vidiš kako izgledam; to je dosta, čini mi se, rekao je major. — I ti si meni kao brat, jer ne zaboravljam dane koje smo proveli zajedno.

Sada major ne bi želeo slušati priče o prijateljevoj kući, deci, ženi; zar bi sad mogao slušati neku priču o svim onim revizor-

stvima ili šta ono već radi prijatelj. Navika: da bude sam čak i u društvu, da se učiti, da pusti oko da sara unaokolo i lovi pojednosti u iskrivljenom vidu, sada je bila razbijena. Ali dani iz rata bili su za njega prošlost koju nikada nije zaboravljao i s njom je živelo i sećanje na ovog čoveka koji je sedeo nasuprot njemu. Iako on danas nije tankonog momče, prgavo, sa izduženim licem; nije figura pogrbljena od težine kutija sa redenicima, neprospravanih noći i gladovanja. Zbog toga je, ipak, upitao:

— Šta imaš, sina ili ćerku?

Prijatelj, iznenadjen pitanjem, za trenutak je prestao da dobuje prstima a zatim produžio sa dobovanjem.

— Nemam dece, Jakša; nažalost — nemam ih, niti bih mogao da ih imam.

Major je pocrveneo očekujući priču o zlatnoj deci i pametnoj ženi. Pocrveneo i rekao Oprosti, iako prijatelj nije mogao da razume zašto je to rekao.

— Jača, želeo bih da ih imam, ali ne smem. Tri godine sam proveo u sanatorijumu; zar ne osećaš to? Noćio sam u jednom selu, prehlada, mislio sam. Ubrzo nakon toga došlo je ono.

— A ženu? — upitao je major.

— Nemam je; imam sestru.

— Nisam mogao pretpostaviti da je tako s tobom; sad ti je sigurno bolje, zar ne? — rekao je major.

Prijatelj je slegnuo ramenima. Bolnički hodnici; neki čudan mir. Svet u minijaturi, sa svim ogovaranjima i nadanjima, sa svim uvredama i maštanjima. Osobito u sumrak, osobito ujutro, preneseni napolje, na terasu pokrivenu snegom. Tada mu se činilo da je njegovo maštanje samo utapanje u belu smrt smrzavanja. Kristali sa minijaturnim spektrom boja u kojem je crveno odjednom pokrivalo sve ostale. Zamisljena kap krvi ispljunuta pri iznenadnom iskašljavanju. Svakako, sad mu je bolje. Dobro se baš oseća. Vrlo dobro.

— Dobro je što smo se našli, Jakša. Izgubili smo svoje tragove u danima posle rata. Još pamtim kako si izgledao pre nego što sam bio demobilisan. Zelena uniforma, dva kašpa preko grudi, pištolj. Imaš li ga još?

— Čuvam ga jer me seća na to da sam baš pred sam kraj rata izvukao oficira što smo ga našli sa slomljenom nogom u rov. Ako mi je nekad bilo žao nekog od njih to je sigurno bilo onda kada sam ga gledao kako bespomoćno, zatrpanih nogu leži u blatnjavom rov. Uz pomoć jednog druga nosio sam ga a on me je držao preko ramena kao da me grli i bio je čutljiv, izmučenog lica. Kada su ga previli dao sam mu da pije čaj i da jede; a kad sam hteo da podjem izvukao je ispod bluze pištolj i dao mi ga. Činilo mi se da mi ga daje kao poklon... — Hajde, rekao je prijatelj: — ne bih hteo više ovde da sedimo, ukoliko nemaš neki drugi plan.

— Ne, poči ćemo do mene, rekao je major. Kod mene će biti dobro, večeras te nikada ne puštam. Da znaš, čini mi se da se nikad tako dobro kao večeras nisam osećao.

Oboljao su ustali, obukli se, izašli u tamu; i u kasno doba noći, tako sami, išli klizavom ulicom.

Blagoja IVANOV

Blagoja IVANOV, jedan od istaknutih pretstavnika mlade generacije naših proznih pisaca, rođen je 1931. godine u Skoplju. Na školskom Filozofskom fakultetu diplomirao je jugoslovensku književnost.

Prvi rad objavio je 1952. godine u časopisu „Mlada literatura“. Uredništvo je ovaj časopis sve do njegove fuzije (1958g.) sa listom „Razgledi“. Sada je jedan od urednika časopisa „Razgledi“.

Do sada su mu izašle dve knjige proze: „Sedam umiranja“, 1956 i zbirka pripovedaka „Nok bez počinka“ (Noć bez odmora) 1958. godine.

Pripovetka koju donosimo prevedena je iz knjige „Noć bez odmora“.

sve o evi

Oko »Cistih i prijavih« Radomira Konstantinovića zvone polomljena koplja. A upravo ovo u knjigu treba čitati postrani od terazijske estetičarske vetrovmetine. Jer njene su baš poruke tihe, nenametljive i baš usled nedostataka gromozitosti značajne. Treba nepospesnutog oka i nezaglušnog uha ući u svet male Evi i košmar oko tog sveta koji stoji večan i nepromenljiv usred opšte panike, bola i straha. Taj svet — rudimentarna formacija otporna prema svim kataklizmama, svet koji ne pripada porodici velikih sanjara za koje je nužno žrtvovati sve da bi se očuvale i izdigle osnovne kategorije na kojima počiva dobrota. Ne pripada on ni onima koji su u stanju da sruše sve etičke postulatale, ako je u pitanju neko kome su bezgranično odani — neki tradicionalni bližnji svoj ili, recimo, akvarelno svedo, ruka žene sa ružnim licem u čiju su lepotu samo oni ubedjeni i baš zato toliko uporni u svojoj veri. Evin svet je pun neke inferne porodične klime koju ni velike epohe ne mogu da izmene i koja se kao neka psihicka infekcija prenosi iz vremena u vreme.

U taj prividni mir soba sa pohabanim nameštajem i mirisom ustajalosti ušao je Konstantinović i tamo našao devojčicu dozrelu pod nenormalnom temperaturom, neuobičajeno samu u otkrivanju životnih istina, devojčicu do te mere zaljubljenju u svoje detinjstvo da je od toga stvorila neku svojstvenu privatnu religiju. Devojčicu koja mora među ljude putem popločanim zagonečakama. Mora u svet kojeg se plaši, koji joj se čini užasnan i sav pokriven korom kukavičluk i moralne bede. I na toj krvavoj rampi između lutaka i ljubavi počinje njena drama.

Eva je jedan od najlepših likova naše posleratne literature. Eva, koja voli brata iz nagonske potrebe, slično svim sestrama

sveta. Ali Eva nije stereotip sestre. Ona umi i da prezire brata. Da ga prezire na najstrašnji način. Na način koji ne zna za olakšavajuće okolnosti. Jer ona je tražila od njega odgovor na pitanja koja je oblikovala njena umizirana mašta, a on joj je za uzvrat obećavao veliku lutku. Ona je verovala da on sve može i sve zna — a on nije mogao ni svoj osnovni problem da razreši. Ona je tražila da je povede isgurim putem u godine sazrevanja a on se utopio u komičnu ozbiljnost samozadovoljavanja, zarobljen i sam u svome stidju. I najzad verovala je da je hrabar, a iza tankog zida svu noć su odjekivali koraci i dopirala stenjanja.

Današnje Evi imaju drukčiju braću. Pa ipak nema nimalo više lepote u Evi — lutki u perlonskoj haljini, odredjenoj da, porcelanska figura na etažeru,

skrene pažnju na vitku majku što ritmično osvaja prolećne bulevare i zasenjen kordon očiju.

I nema ni malo više tuge u crmoputoj osmogodišnjoj devojčici koja zaljubljenju gleda u kes-tempire kroz staklenu vitrinu frižidera u kafe ekspresu neodlučno dodirujući beo metal sakupljen za mamine cigarete i šljivovicu, dok po magistralama svih gradova do nas dopire otegnut, kroz nos izgovoren refren: Čiko, daj mi...

Sve je to deo Eve koja u svom kvadratu, usred grada potonulog u glad i apatiju, iza spuštenih šalona sanja lepšu projekciju svog života. One Eve, kojoj je bio uskraćen oslonac onda, kada bez njega nije mogla i koja je zbog toga ostala celog života između zamračenih prozora i vrata otvorenih za sve izuzev za onog koga je čekala.

Treba biti opsednut Hekim likom da bismo ga pronašli svugde. Da bi sve stvari izgledale slične tamo gde drugi nalaze samo raznobojni mozaik ružno sklopljenih jedinica. Svet je prenaseljen snovima i ambicijama. Umeti suziti svoje polje želja, kondenzovati svoj radius startova na jednu misao, jednu tajnu, jedan mehanizam ili... jednu Evu.

Ja glasam za Evu. I ne samo ja. Eva je sedmi pronađeni i prvi neosvojeni kontinent. Eva je saznanje žene da može da bude dovoljna samoj sebi utoliko više, ukoliko manje želi da odvoji od sebe nešto za buduća trajanja. Ali za Evu su, zajedno sa njom, rasli jedna staza, jedne stepenice i jedno sobno polu-svetlo. Ne uzalud. Eva će se probuditi i ostaviti svoj začarani krug. Zbog čekanja. Zbog talasa upravljenih u obalu svakog kopna.

Strategija muškaraca da idu ka cilju u strelastoj formaciji traže već vekovima. A žene su se zasitile iscrpljenih šampiona.

Da li je tu nikla filozofija male Eve: za sve nedožuljeno dovoljno je malo mašte i malo dobre volje da se čovek ne oseti osiromašenim. Za sve sem za egzistenciju. Filozofija koja je na juris osvojila sva naseljena zemlji. Ne treba pronalaziti sebe u svetu nego svet u sebi. Imati svoj det neba koji možeš obojiti, prema raspoloženju, svim nijansama od crne do zlatne. Svoj deo zemlje da na njemu gradiš ognjište, minijature gradowe, kričnjake ili swimming pool, svejedno. Imati svoj zvuk i konačno imati celog svet u jednoj Evi za koju bez dvoumljenja verujemo da poseduje sve elemente koji nas ushićuju.

Tako se kroz lavirint iskušenja malih prihvatnih životnih stanica stiže do Eve. I tako se kod nje ostaje.

Inače smo skitači i senke na ivicama tuđih radosti.

Veće pleše izlozima i gamenskim zvižducima. Veće nas vodi za šavovima čarapa. Na svakom panou, u svakom sopranskom dovidenju, za svakim pultom je Eva. Mala, bolesna Eva sa krvave rampe, koja sam upoznaje jedne večeri, kada sam se u pravo vreme, sa pravom knjigom u ruci da otkrijem Konstantinovića.

Tomislav KETIG

tanja pajević

odmor

